

Az óceániai szigetek tudományos akadémiaja

Háttér

A dél-csendes-óceáni térség Magyarországról nézve még mindig a „*nagy kékség*.” Elsősorban a hatalmas földrajzi távolság miatt nem látjuk pontosan sem a helyi adottságokat, sem az ott zajló folyamatokat. Ennek a régiónak, amelyet angolul dél-csendes-óceáni térségnek (*South Pacific*), magyarul viszont leggyakrabban Oceániának (*Oceania*) nevezünk, a legfontosabb ismérve, hogy egyetlen óriási, a szaknyelvben kontinensként megkülönböztetett földdarabból, Ausztráliából, valamint néhány nagyobb (Új-Zéland, Új-Guinea, Új-Kaledónia, Fidzsi és Hawaii) és számos kisebb, sőt, egészen apró szigetből áll.

A földrajzi adottságok a jelenlegi politikai struktúrát is alapvetően meghatározták. A régiót elsődlegesen az Ausztráliai Államszövetség, másodsorban Új-Zéland, harmadrészt pedig a stratégiaileg jelentős pontokat kézben tartó nagyhatalmak, így a Hawaii-szigeteket birtokló Amerikai Egyesült Államok és az Új-Kaledóniában is berendezkedő Franciaország határozza meg.

Nincs ez másként a tudományos életben sem. A szigetvilág tudósainak többsége ausztrál és új-zélandi felsőoktatási intézményekben szerezte a diplomáját, illetve indította meg oktatói-kutatói karrierjét és az ausztrál vagy új-zélandi tudományos akadémiáktól kapta meg tudományos elismeréseit (köztük az akadémiai tagságot is).

Az óceáni szigetvilág tagjainak másik jellegzetessége a szűkös erőforrásokból adódó kicsiny érdekérvényesítő képesség, valamint a természet erőinek (vulkánosság, földrengések, ciklonok, vihardagályok, illetve újabban a klímaváltozás egyre erősödő hatásai) való kiszolgáltatottság. Az idők során tehát hiába jöttek létre szigetcsoportonként önálló jellegzetességekkel bíró kultúrák, ezek fejlődési lehetőségei korlátozottak voltak, ezért is kerültek a 20. század elejére – szinte kivétel nélkül – nagyhatalmi befolyás vagy uralom alá.

A 20. század második felében meginduló dekolonizációs hullám így elsősorban a függetlenség érzetét hozta magával, az újonnan létrejövő államok hosszútávon is gazdasági segítségre szorultak és szorulnak, amelyet főként Ausztrália, kisebb részben Új-Zéland igyekszik biztosítani. A gazdasági instabilitás ellenére a régió kezdetben politikailag az Egyesült Államok hátsó udvarának számított, amely különböző politikai szövetségekben próbálta összefogni a kis szigetállamokat. A 20. század végén meginduló amerikai-kínai rivalizálás azonban a sebezhetőségnek már nemcsak a gazdasági, hanem a biztonságpolitikai dimenzióit is láthatóvá tette. A 21. század első harmadának vége felé közeledve a fő kérdés tehát úgy merül fel, hogy a régió szigetállamai számára létezik-e a függetlenségnek saját nemzeti útja, még akár valamilyen szintű föderalizáció árán is, vagy mindenképpen megindul a visszarendeződés és a kis államok ausztrál, új-zélandi vagy éppen amerikai függésbe kerülnek vissza?

Az Óceániai Tudományos Akadémia (*Pacific Islands Academy of Sciences and Humanities*) eszméje is alapvetően erre a kérdésre keresi a választ a tudomány területén. Vajon van-e elég tudományos potenciál az óceániai nemzetekben egy saját, nemzeti alapú tudományos élet megszervezésére? Fel tud-e lépni saját erejéből a térség a nemzetközi tudományos élet színpadára? Vagy inkább ausztrál és új-zélandi színekben kell játszani továbbra is, esetleg különböző tagozatokat létrehozva az ottani tudományos szervezeteken belül?

A 2023. október 24-25-én a szamoai Apiában tartott találkozón a régió több mint hatvan tudósa gyűlt össze annak érdekében, hogy az önálló akadémia felállításának lehetőségét megvitassa. A rendezvényen megjelent az ausztráliai, új-zélandi és amerikai tudományos társaságok több tagja, valamint a helyi politikai élet szereplői is.

Tervek

A tervek egyértelműek:

- a.) választ kapni arra a kérdésre, hogy létezik-e saját és független út az óceániai tudományos élet számára;
- b.) az óceániai problémák kutatását a nemzetközi tudományos élet frontvonalába kell emelni, így például az emelkedő tengerszint, a termőföldek szalinizációja, a korallok pusztulása és a biodiverzitás sérülékenysége vagy éppen a természeti katasztrófák okozta migráció kezelésének módszereit – ezekre ugyanis az érintettek tudnák a legjobban felhívni a nemzetközi tudományos élet szereplőinek figyelmét.

Bár a fent említett tudományos problémák alapján úgy tűnhet, hogy az Akadémia fókuszában a természettudományi kutatások állnak majd, valójában az intézmény valamennyi tudományterület felé nyitott, és így a humán tudományok művelését is fel kívánja vállalni.

Feladatok

Az Akadémiának a tervek szerint klasszikus feladatai lennének:

- a helyi tudományos eredmények ismertetése, a tudományos módszerek népszerűsítése;
- fiatal kutatók érvényesülésének támogatása, teljesítményük elismerése (ösztöndíjak létesítése);
- a kutatók tudományos munkájának támogatása (folyóirat), eredményeik elismerése (díjak alapítása);
- nemzetközi kapcsolatrendszer kiépítése.

Tagság

A tervek szerint az Akadémia 2024 őszén kezdi meg működését. A konkrét alapító tagok száma és személye még egyeztetés alatt áll, de a tagság nagy része várhatóan Pápua Új-Guinea, Szamoa, Vanuatu, Salamon-szigetek és Fidzsi tudományos életének résztvevőiből fog állni – bár a kezdeményezés valamennyi óceániai állam számára nyitott, rövid- és hosszútávon egyaránt.

A hosszútávú siker egyik kulcsát mindazonáltal a térség két legfontosabb donor-államának, Ausztráliának és Új-Zélandnak – illetve az ausztráliai és új-zélandi tudományos élet résztvevőinek – a hozzáállása jelentheti. A legerősebb állásfoglalás természetesen e két ország hivatalos részvétele lenne az alapítási ceremóniában, ám Ausztrália közvetett módon már most is érintett a projektben, hiszen a Nemzetközi Tudományos Tanács helyi fóruma ausztrál kormányzati támogatással működik.

Domaniczky Endre